

ROMÂNIA EDUCAȚIEI, ROMÂNIA CERCETĂRII

**Raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza și elaborarea
politicilor din domeniile educației și cercetării**

București, 06 iulie 2007

România educației, România cercetării

Acest Raport a fost înaintat Președintelui României de către membrii *Comisiei Prezidențiale pentru analiza și elaborarea politicilor din domeniile educației și cercetării* numită prin Decizia Președintelui

COMISIA PREZIDENȚIALĂ PENTRU ANALIZA ȘI ELABORAREA POLITICILOR
DIN DOMENIILE EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII DIN ROMÂNIA

Mircea Miclea – președinte, profesor, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca;

Daniel David – vicepreședinte, vicepreședinte al Consiliului Științific, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca;

Daniel Funeriu – vicepreședinte, cercetător, Universitatea Tehnică din München, Germania;

Răzvan Valentin Florian – secretar, director executiv Asociația „Ad Astra”;

Dragoș Ciuparu, profesor, Universitatea de Petrol și Gaze „Ploiești”;

Mihai Ionac, profesor, Universitatea de Medicină și Farmacie “Victor Babeș”, Timișoara;

Tudor Luchian, conferențiar, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, Iași;

Dorel Banabic, profesor, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Romiță Iucu, prorector, Universitatea București;

Petre T. Frangopol, consilier, Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior;

Lazăr Vlăsceanu, profesor, Universitatea București;

Cezar Bârzea, profesor, Institutul de Științe ale Educației.

CUPRINS

PREAMBUL	5
I. DIAGNOZA	7
II. SOLUȚII	10
II.1. Măsuri de restructurare a învățământului preuniversitar	10
1. O nouă organizare a ciclurilor de învățământ este necesară.....	10
2. Educația timpurie devine bun public și necesită o atenție specială	12
3. Implementarea unui curriculum flexibil și centrat pe competențele necesare dezvoltării personale și economiei cunoașterii.....	14
4. Accelerarea descentralizării și re poziționarea școlii în comunitate	17
5. Reforma politicilor de resurse umane.....	19
6. Stimularea educației permanente prin măsuri concrete	20
II.2. Măsuri de modernizare a învățământului superior și a cercetării	21
1. Diferențierea universităților și concentrarea resurselor	22
2. Reforma politicilor privind resursele umane.....	24
3. Modernizarea managementului și conducerii universităților.....	25
4. Finanțarea diferențiată și flexibilă.....	26
5. Constituirea Cadrului Național al Calificărilor	27
6. Promovarea culturii antreprenoriale în învățământul superior.....	27
7. Instituirea unui sistem de <i>indicatori de referință</i> pentru învățământul superior.....	28
8. Reorganizarea sistemului de cercetare	29
III. CONCLUZII	30
ANEXA 1 – Lista documentelor de lucru.....	31

PREAMBUL

Raportul Comisiei Prezidențiale oferă diagnoza și principalele soluții la problemele majore ale sistemului de educație și cercetare din România. Considerăm că România de astăzi este o țară confruntată cu riscuri majore, întrucât sistemele educației și cercetării nu corespund cerințelor minime ale unei societăți și economii europene în care cunoașterea este marfa cea mai de preț și sursa cea mai importantă a dezvoltării economico-sociale și personale. Riscăm ca decalajul cultural față de țările membre ale Uniunii Europene să crească, copiii noștri să fie la maturitate din ce în ce mai puțin competitivi pe piața europeană a muncii și tot mai puțin pricepuți în gestionarea vieții personale, riscăm ca economia să stagneze, să devenim dependenți de inovațiile venite din afară, iar democrația să funcționeze cu sincope.

La baza elaborării Raportului au stat trei categorii principale de surse:

- a) date statistice și rapoarte privind funcționarea sistemului de învățământ și cercetare din România;
- b) rapoarte ale experților privind *trend*-urile internaționale în domeniile educației și cercetării;
- c) documente ale Comisiei Europene, Băncii Mondiale, OECD, Fundației Naționale de Științe și Departamentului de Educație din Statele Unite.

În construcția prezentului raport, Comisia a utilizat o serie de documente de lucru, elaborate integral de către membrii Comisiei sau coordonate de către aceștia. Lista acestor documente este prezentată în Anexa 1.

I. DIAGNOZA

Menținerea actualului sistem de învățământ din România pune în pericol competitivitatea și prosperitatea țării. Acest sistem are patru mari probleme: este ineficient, nerelevant, inechitabil și de slabă calitate.

1. Sistemul de învățământ este **ineficient**. Tabelul 1 arată performanțele obținute de elevii din România la principalele evaluări internaționale: PISA, TIMSS și PIRLS. Cu excepția rezultatelor la lectură ale copiilor din clasa a IV-a (PIRLS – 2001), toate celelalte performanțe se află mult sub media internațională. Mult mai îngrijorător este însă faptul că performanțele înregistrate de elevii noștri sunt semnificativ mai slabe decât cele ale elevilor din țările vecine, recent intrate în UE, care au aproximativ aceleași condiții social-economice ca România. Aceste performanțe ne arată că trebuie să punem capăt iluziei că avem un sistem performant, invocând reușitele la olimpiadele internaționale. Rezultatele olimpicilor noștri sunt prea puțin relevante pentru sistem: ele reflectă excelența lor personală și a câtorva profesori care îi pregătesc, nicidecum starea sistemului.

Tabelul 1. Performanțele elevilor din România la evaluările internaționale (2003).

Tip evaluare	PISA			TIMSS		PIRLS
	Lectură	Matematică	Științe	Matematică	Științe	
ROMÂNIA	428	426	441	45	48	512
Media Internațională	500	500	500	48	52	500
Bulgaria	430	-	-	45	57	550
Ungaria	480	488	496	57	62	543
Lituania	-	-	-	50	58	543
Letonia	458	463	460	51	54	545

Notă: PISA.. Programul Internațional OECD de Evaluare a Elevilor. România ocupă poziția 34 din cele 42 de țări participante. Sursa: OECD & UNESCO Institute of Statistics, 2003. Lituania nu a participat la PISA 2000.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) evaluează performanțele elevilor de clasa a VIII-a la matematică și științe. Sursa: TIMSS, 2003. În tabelul 1 sunt prezentate performanțele medii, iar performanța României e mult sub nivelul mediei europene.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) evaluează performanțele de citire/lectură ale copiilor din clasa a IV-a. Sursa: PIRLS, 2001.

2. Sistemul de învățământ este **nerelevant** în raport cu economia și societatea viitorului. Toate analizele actuale arată că viitorul va fi dominat de economiile și societățile bazate pe cunoaștere. În acest context, prin *Agenda Lisabona*, UE a stabilit 5 indicatori care arată măsura

în care o țară și Uniunea, în ansamblul ei, sunt capabile să facă față provocărilor economiei cunoașterii. Poziționarea României în raport cu indicatorii economiei cunoașterii („indicatorii Lisabona”) este prezentată în tabelul 2. Din analiza acestor date rezultă o concluzie clară: actualul sistem de educație nu este capabil să asigure României o poziție competitivă în economia cunoașterii.

Tabelul 2. Poziționarea României în raport cu indicatorii Lisabona.

INDICATORII LISABONA	ROMÂNIA	ACTUAL UE	ȚINTA UE (2010)
Părăsirea prematură a sistemului de educație*	23,6%	14,9%	Max. 10%
Ponderea populației de 22 de ani care a absolvit cel puțin liceul (învățământ secundar superior)	66,5%	77,3%	Min. 85%
Ponderea elevilor de 15 ani care nu reușesc să atingă nici măcar nivelul cel mai scăzut de performanță (PISA 2001)	41%	19,4%	15%
Proporția absolvenților în domeniile matematică, științe și tehnologie	23%	24,1%	+ 10%
Participarea adulților la educația permanentă	1,6%	10,8%	12,5%

Notă: * Indicatorul se referă la populația de 18-24 de ani care a finalizat doar învățământul secundar inferior (sau mai puțin) și nu urmează nicio formă de educație sau formare profesională.

3. Sistemul de învățământ actual este **inechitabil**. Un sistem de învățământ este echitabil dacă asigură elevilor aceleași oportunități de învățare și de rezultate, indiferent de mediul socio-economic sau cultural din care provin. Din păcate, în România, în ciuda intervențiilor de până acum, se mențin inechități flagrante. Apartenența la mediul rural se asociază cu dezavantaje majore: actualmente numai 24,54% dintre elevii din mediul rural ajung să urmeze liceul. Proporția elevilor din mediul rural care obțin rezultate slabe la limba română, matematică și științe este de 2-6 ori mai mare decât a celor din mediul urban; proporția celor care obțin rezultate foarte bune la aceleași discipline este de 2-3 ori mai mică!¹ Grupurile vulnerabile continuă să fie, în mare măsură, dezavantajate educațional. Aproximativ 80% dintre tinerii neșcolarizați sunt rromi, dintre care 38% sunt analfabeți funcționali. Proporția de copii rromi înscriși în învățământul primar este de 64%, față de 98,9% - media națională.² Nu există date statistice referitoare la copiii cu nevoi speciale, la grupurile din penitenciare sau alte grupuri vulnerabile, dar evaluările ONG-urilor implicate au scos în evidență inechități majore și cronice.
4. Infrastructura și resursele din sistemul de învățământ sunt de **slabă calitate**. Majoritatea școlilor din România au o arhitectură care corespunde unei concepții despre școală de la finele secolului al XIX-lea, nu de la începutul secolului al XXI-lea. Peste 82% din totalul clădirilor școlare sunt construite înainte de 1970, uneori chiar cu mult mai mult timp în urmă, ceea ce face ca starea și dotarea lor să nu mai corespundă standardelor actuale de pregătire. Din mii de școli lipsesc

¹ Serviciul Național de Evaluare, 2002; Mertaugh & Hanushek: *Education and Training Chapter in Labor Market and Social Policy in Central and Eastern Europe*, 2005.

² Raport asupra stării sistemului național de învățământ, MEdC, 2005.

facilitățile de bază (apă curentă, WC etc.), iar dotarea materială este precară. Doar 36% dintre școli sunt conectate la internet, majoritatea covârșitoare fiind formată din liceele din mediul urban. Resursa umană îmbătrânește îngrijorător (media de vârstă a personalului didactic este de 40 de ani la femei și de 44 de ani la bărbați), iar calitatea prestației este, în general, slabă. Doar 18% din personalul didactic a urmat un curs de pregătire pentru utilizarea tehnologiei informației în predare, iar într-un sondaj recent³, 74,3% dintre elevii de clasa a VIII-a susțin că profesorii obișnuiesc să le dicteze la majoritatea materiilor. Programă școlară este deosebit de încărcată și mai ales, este lipsită de o viziune clară. *Ce vrem să știe copiii noștri când termină școala?* aceasta ar fi întrebarea la care să răspundă orice programă școlară pentru a avea și a aplica o viziune cât mai cuprinzătoare. Evaluarea elevilor, îndeosebi prin teste naționale și bacalaureat, e de slabă calitate. Managementul unităților școlare a fost politizat excesiv, împiedicându-se astfel acumularea de *know-how* și formarea managerilor profesioniști. Inerția sistemului este uriașă.

La problemele intrinseci ale sistemului de învățământ legate de eficiență, relevanță, echitate și calitate se adaugă un fenomen extern, cu mari consecințe pentru educație: **declinul demografic**. Din analizele statistice⁴ rezultă că, dacă se mențin actualele tendințe demografice, în 2013 vom avea cu 20% mai puțini elevi decât în 2005, iar în 2025 – cu 40% mai puțini. Scăderea este dramatică, iar consecințele asupra resurselor umane necesare dezvoltării țării – ușor de dedus.

În învățământul superior și în cercetare, câteva **insule de excelență** sunt scufundate într-o mare de mediocritate. Niciuna dintre universitățile noastre nu se află în topul celor 500 de universități din lume conform clasamentului Shanghai și chiar cele mai performante dintre ele ar trebui să-și sporească producția științifică de 7-8 ori ca să aspire la un astfel de statut. Dacă raportăm numărul de articole științifice la populație, atunci performanța științifică a României este de 11 ori mai mică decât media țărilor OECD, de 5 ori mai mică decât a Ungariei și de 2 ori mai mică decât a Bulgariei⁵. Indicele compozit de inovare al României a fost în 2006 de 2 ori mai mic decât al Bulgariei, de 3 ori mai mic decât al Ungariei și de 5 ori mai mic decât media UE și are cea mai importantă tendință de scădere dintre toate țările luate în considerare⁶.

Rezumând, sistemul educațional actual are mari probleme de eficiență, echitate, calitate și relevanță pentru economia cunoașterii. El produce insuficientă cercetare și inovare și nu este capabil să promoveze o Românie competitivă și prosperă. Restructurarea lui e necesară și urgentă, dacă nu vrem să devenim o colonie tehnologică, o țară cu oameni săraci și fără speranțe.

³ NPSE (4).

⁴ Vasile Ghețău: Anul 2050: va ajunge populația României la mai puțin de 16 milioane de locuitori? În: *Populație și Societate*, 2003. Institutul Național de Statistică (2006). *Tendințe demografice în orizontul 2025*.

⁵ National Science Foundation, Science and Engineering Indicators, 2006; <http://www.nsf.gov/statistics/seind06>.

⁶ European Innovation Scoreboard, 2006; <http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboards2006/>

II. SOLUȚII

Soluții există. Comisia prezintă, în această secțiune, acele soluții specifice care, în urma analizelor noastre, s-au dovedit a fi cele mai viabile. Schimbările propuse sunt structurale, iar impactul lor se va face resimțit pe termen mediu și lung.

În educație, schimbările structurale necesită timp și angajamente care depășesc orizontul unui ciclu electoral sau durata de viață a unui guvern. Dacă vrem cu adevărat o schimbare profundă, atunci este esențială realizarea unui memorandum pentru un **pact național pentru educație și cercetare**, un angajament al tuturor forțelor responsabile, din cadrul societății politice și civile, care consideră că viitorul României, competitivitatea și prosperitatea ei depind, într-o economie a cunoașterii, mai mult decât oricând, de schimbarea structurală a sistemului de educație.

Din 1990 până în prezent, orice început de reformă a fost suprimat de alt început de reformă a următorului ministru al educației. Sistemul a acumulat tensiuni inutile care s-au repercutat profund negativ asupra elevilor și părinților; însăși ideea de reformă s-a compromis. Trebuie să punem capăt acestor abordări partizane și neproductive printr-un pact național pentru educație care, raliind toate forțele responsabile, să stabilească principalele măsuri de restructurare a sistemului educațional și agenda implementării lor, indiferent de cine se va afla la putere sau în opoziție. Nu e nevoie de o repetare a retoricii de tipul „educația e o prioritate națională”. Am ajuns în stadiul acțiunilor consecutive, concertate și energice. A nu acționa în regim de urgență și cu măsuri constructive de anvergură înseamnă a ne condamna la rămâneri în urmă din ce în ce mai greu recuperabile.

II.1. Măsuri de restructurare a învățământului preuniversitar

1. O nouă organizare a ciclurilor de învățământ este necesară⁷.

Situația actuală. Actuala structură are deficiențe majore: a) desconsideră educația timpurie; b) fragmentează învățământul obligatoriu de 10 ani printr-un examen național inutil, după 8 ani, când, de fapt, acest examen trebuia să fie plasat la finele învățământului obligatoriu și să fie un examen de

⁷ Această soluție are la bază raportul NPSE (1)

certificare, nu de selecție; c) propune o rută de profesionalizare (= SAM) prea timpurie, neatractivă și nejustificată de dinamica pieței muncii, la care selecția se face prin eșec, nu prin performanțe sau vocație; d) nu e compatibilizată cu procesul Bologna, care s-a implementat în învățământul superior din 2005, și cu cadrul european al calificărilor (EQF), care stă la baza mobilității muncii în Uniunea Europeană.

Mai dramatic decât orice alt efect, actuala structură a determinat, în foarte mare măsură situația României pe ultimul loc în Europa în privința participării la o formă de educație a tinerilor de 15-24 de ani. Doar 41,9% dintre acești tineri participă la vreo formă de învățământ (față de 64,5% - Lituania, 63,4% – Polonia, 62,7% – Slovenia), ceea ce are consecințe catastrofale asupra nivelului de pregătire a forței de muncă.

În mod predominant, forța noastră de muncă este calificată pentru ocupații rutiniere cu nivel scăzut de calificare, în decalaj față de solicitările unei economii bazate pe cunoaștere; prea mulți români se vor confrunța cu riscul de a ocupa cele mai prost remunerate și cele mai nesolicitate ocupații. Pentru a ieși din această stare, cu efecte dramatice pentru copiii noștri în viitorul apropiat, este nevoie de promovarea unei noi structuri a ciclurilor de studii din învățământul preuniversitar.

Modalități de soluționare. Noua structură a sistemului de învățământ, care compatibilizează nivelurile învățământului preuniversitar cu cadrul european al calificărilor și reorganizarea învățământului superior conform procesului Bologna, este prezentată în tabelul 3.

Tabelul 3. Noua structură a ciclurilor de învățământ (1+4+5+3+ ciclurile Bologna) – descriere sintetică.

Vârsta minimă de acces	Clasa	Niveluri EQF	Nivelul de învățământ	Cicluri curriculare
		8	Doctorat	Doctorat
		7	Masterat (120- 60 credite)	Masterat
		6	Licență (180 -240credite)	Licență
		5	Ciclu scurt/120 credite	Ciclu scurt/120 credite
18/19	XII/XIII	4	Învățământ liceal (teoretic, tehnologic, vocațional)	
17	XI			
16	X			
15	IX			
14	VIII	3	Învățământ gimnazial	Ciclu curricular Observare și orientare
13	VII			
12	VI	2	Învățământ primar	Ciclu curricular Dezvoltare
11	V			
10	IV			
9	III			
8	II	1		Ciclu curricular Achiziții fundamentale
7	I			
5-6	CP	CP	CP	
0-5	Educația timpurie (creșe, grădinițe, programe de suport pentru părinți, evaluare și intervenție timpurie)			Prerechizitele școlarizării

Notă: Se poate concepe prelungirea cu un an a liceului tehnologic în condițiile în care el se finalizează nu numai cu o diplomă de bacalaureat, ci și cu un certificat de calificare. Nivelurile EQF sunt nivelurile din Cadrul European al Calificărilor. CP= clasă pregătitoare. Acordarea de credite pentru doctorat este opțională.

Caracteristicile principale ale acestei structuri sunt următoarele:

1.1.2 Statul va asigura un învățământ generalizat și gratuit timp de 13 ani, de la clasa pregătitoare, până la sfârșitul liceului. Accesul în învățământul liceal e garantat pentru toți cei care doresc, în condițiile în care UE estimează că din 2010 doar 15% dintre noile ocupații vor solicita doar absolvirea unei forme de învățământ obligatoriu.

1.1.3 Învățământul obligatoriu se păstrează la 10 ani [clasa pregătitoare (1) + învățământ primar (4) + învățământ gimnazial (5)] și se organizează în același tip de unitate de învățământ. Școlarizarea obligatorie se încheie la 16 ani, vârstă la care tinerii pot intra pe piața muncii, conform legislației în vigoare. Se desființează școala de arte și meserii și se promovează trei tipuri de licee: teoretic, tehnologic și vocațional, iar statul își asumă, în strânsă cooperare cu familia, toate responsabilitățile în realizarea educației timpurii.

1.1.4 La finalul ciclului primar și al învățământului obligatoriu, elevii vor fi evaluați la nivel național. Funcția acestor evaluări este de **a diagnostică** eficiența și calitatea sistemului de învățământ, nu de a face selecția elevilor (nu vor exista admiși sau respinși, ci un anumit punctaj care să semnifice măsura în care elevul a dobândit competențele unui nivel de școlarizare). Absolventul de învățământ obligatoriu va primi o diplomă și un supliment la diplomă care să specifice competențele pe care le posedă și nivelul lor de realizare.

1.1.5 În baza unor standarde naționale riguroase de asigurare a calității, liceele vor dobândi autonomie în stabilirea numărului de locuri și a procedurilor de admitere. Statul va controla respectarea standardelor de calitate și va finanța integral costurile școlarizării tuturor elevilor admiși la liceu. Liceele de calitate vor atrage mai mulți elevi, deci mai mulți bani, după principiul: *finanțarea urmează elevul*. Se creează mecanismul prin care banul public se alocă acolo unde este calitate și se induce o competiție benefică între licee.

1.1.6 Examenul de bacalaureat va verifica gradul de dezvoltare a competențelor cheie și specifice (pe profiluri de licee).

2. Educația timpurie devine bun public și necesită o atenție specială⁸

Situația actuală. Statul a subevaluat și marginalizat sistematic cea mai importantă perioadă a educației: *educația timpurie*, adică totalitatea activităților educative pe perioada 0-6/7 ani. O calitate bună a educației timpurii favorizează valorificarea optimă a oportunităților de învățare create mai târziu. Deprinderile și cunoștințele dobândite devreme favorizează dezvoltarea altor cunoștințe și deprinderi. Dimpotrivă, deficiențele neremediate la această vârstă produc, mai târziu, deficiențe și

⁸ Această soluție se bazează pe raportul NPSE (3). Au fost analizate, de asemenea, rapoartele: *Situația actuală a învățământului preșcolar în România* ISE-UNICEF, 2003; *Educația timpurie în România*, CEDP Step by Step & IOMC, 2002.

mai mari, oportunități de învățare ratate sau mai slab valorificate. Investiția în educația timpurie este cea mai rentabilă investiție din educație, cu beneficiile individuale și sociale cele mai mari și cu costurile de oportunitate cele mai reduse⁹. Actualmente statul consideră că nu are nici o îndatorire privind educația copiilor până la 3 ani. Puținele creșe care au mai rămas sunt reglementate de decizii din 1970 ale Ministerului Sănătății și sunt concepute doar ca instituții care trebuie să asigure hrană și îngrijire, nu și educație. Intervenția timpurie pentru prevenirea sau corectarea unor deficiențe este aproape inexistentă. Grupurile dezavantajate nu fac obiectul niciunui program național. Educația timpurie a fost segmentul ocolit de reformă din 1990 până în prezent.

Modalități de soluționare. Statul trebuie să întreprindă de urgență următoarele măsuri:

1. Educația timpurie se declară **bun public**. Ea produce, conform cercetărilor actuale, externalități cu impact social masiv: reduce rata abandonului școlar și a părăsirii timpurii a școlii, reduce delincvența, duce la creșterea șanselor pentru un status socio-economic mai bun, ridică starea de sănătate a populației¹⁰. În consecință, **statul trebuie să acopere toate (sau majoritatea) costurilor legate de educația timpurie**. În plan personal, primii ani de viață sunt cei mai propice pentru asimilarea instrumentelor de bază ale inteligenței și caracterului: limbaje naturale, cunoștințe și deprinderi fundamentale ale unei vieți civilizate și reflexive, norme și criterii de raportare la propriul sine și la altul, de trecere de la heteronomie la autonomie și relaționare socială. *Familia, instituțiile publice și congenerii trebuie să-și asume responsabilități convergente și să contribuie prin educația timpurie la dezvoltarea personală a fiecărui copil.*

2. E imperios necesară stabilirea **responsabilității unui minister sau a unei agenții naționale, pentru implementarea și coordonarea tuturor programelor de educație timpurie**. Actualmente, creșele se află în subordinea Ministerului Sănătății, grădinițele depind de Ministerul Educației și Cercetării, subordonarea financiară fiind îndreptată către autoritățile locale. Nu există nici o coordonare între factorii implicați. Agenția sau ministerul responsabil va asigura coordonarea factorilor locali și a celor centrali implicați în educația timpurie. La nivel central trebuie păstrate deciziile privitoare la standardele de calitate și rezultatele învățării.

3. Instituțiile responsabile cu educația pe perioada 0-3 ani trebuie să aibă explicit o misiune **educativă**. Educația și intervenția timpurii sunt esențiale. Actualmente, creșele sau alte instituții implicate consideră că scopul lor se rezumă la a asigura protecție și o bună stare de sănătate copiilor. Nu există nici un cadru curricular, nici un reper educațional stabilit, iar structura și calificarea personalului acoperă doar nevoile de sănătate și de protecție.

⁹ European Expert Network on Economics of Education (EENEE); www.education-economics.org

¹⁰ NPSER (3)

4. Toate instituțiile implicate în educația timpurie (inclusiv creșele) trebuie supuse procesului **de acreditare și asigurare a calității** după criteriile educaționale.

5. **Parteneriatul public-privat trebuie puternic încurajat în ofertarea de servicii pentru educația timpurie.** Statul va acorda *vouchere (demand-based financing)* pentru educația timpurie pe care copiii, prin intermediul familiei sau al tutorelui autorizat, le pot utiliza la toate instituțiile de educație timpurie **acreditate**, indiferent că sunt publice sau private. În acest fel, vor fi stimulate și firmele private să se implice în educație timpurie, în baza unor standarde și criterii de calitate.

6. Instituțiile furnizoare de educație timpurie își vor realiza activitățile atât în cadrul instituției, cât și în comunitate, **inclusiv educația părinților.**

7. Grupa pregătitoare devine **clasă pregătitoare** și intră în regimul învățământului **obligatoriu.** Ea are funcția de a pregăti copilul pentru cerințele mediului școlar și de a contribui la realizarea echității și a egalității de șanse în educație.

8. Trebuie dezvoltate **programe de studii universitare pentru pregătirea personalului didactic pentru copiii între 0-3 ani.** În prezent, nicio universitate nu oferă un astfel de program. E nevoie de manageri profesioniști în educația timpurie, altfel orice reformă se blochează¹¹ (OECD, 2006).

9. Între cele două paradigme pedagogice moderne privind educația timpurie – paradigma pedagogiei sociale și paradigma pregătirii pentru școală (*school readiness*) – se recomandă opțiunea pentru cea din urmă.

10. Trebuie elaborat un sistem unitar de criterii și indicatori, precum și o procedură riguroasă de colectare a datelor, astfel încât sistemul educației timpurii să fie transparent, iar măsurile de corectare să fie optimizate.

Nu se pot realiza o educație performantă, o dezvoltare personală armonioasă, un climat social civilizată și o cultură națională bogată și competitivă în absența acelei educații timpurii care să cuprindă toți copiii în instituții responsabile și competente, finanțate adecvat de către stat. Investiția în educația timpurie este concepută și de UE ca măsură prioritară pentru creșterea eficienței și echității sistemelor de educație¹².

3. Implementarea unui curriculum flexibil și centrat pe competențele necesare dezvoltării personale și economiei cunoașterii¹³

¹¹ *Starting Strong II. Early Childhood Education and Care*, OECD, 2006.

¹² *Efficiency and equity in European education and training systems*, Commission of the European Communities, Com (2006) 481, final.

¹³ Soluția se bazează pe raportul NPSE (2) și pe documentele Comisiei Europene, în special: *Key Competences for Lifelong Learning – A European Reference Framework*. (Dec. 2006), *E-learning: designing tomorrow education. A mid-term report* (July, 2003)

Situația actuală. Curriculumul actual este perceput de toți actorii implicați (elevi, profesori, părinți) ca fiind supraîncărcat și cu relevanță scăzută pentru viața de adult și pentru piața muncii. Oferta de informații prevalează față de dezvoltarea de competențe pentru rezolvarea de probleme. Nu este clar nici pentru părinți, nici pentru profesori ce vrem să știe copiii atunci când vor ieși din școală sau dintr-un ciclu de învățare. Un curriculum neclar a condus la manuale proaste, predare fără orizont formativ și evaluare extrem de deficitară. Elevii prețuiesc tot mai puțin o școală izolată de modul în care se produce și se livrează astăzi cunoașterea. Avem un curriculum cu fața spre trecut, nu spre viitor.

Modalități de soluționare. Dezvoltarea curriculară necesită în prezent un **nou cadru de referință**.

Primul principiu al acestui cadru este centrarea pe *competențe cheie*, adică pe acea combinație specifică de cunoștințe, abilități și atitudini adecvate contextului de care are nevoie fiecare individ pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru cetățenia activă, pentru incluziunea socială și pentru angajarea pe piața muncii¹⁴. Școala trebuie să ofere competențe, nu doar informații. Așa cum nu poți stabili un traseu până nu definești clar punctul unde trebuie să ajungi, tot la fel nu poți stabili un curriculum (= un traseu de formare) fără să stabilești clar competențele cheie ce trebuie formate. O dezbatere națională este necesară pentru a ne asuma competențele cheie care vor ghida educația copiilor și ea trebuie să înceapă neîntârziat. Din analiza cadrului european al competențelor cheie pentru educația permanentă și a altor documente relevante¹⁵, considerăm că următoarele opt competențe cheie trebuie să devină ținte ale școlarizării:

1. Competențe de comunicare în limba maternă și în două limbi de circulație internațională;
2. Competențe fundamentale de matematică, științe și tehnologie;
3. Competențe digitale (de utilizare a tehnologiei informației pentru cunoaștere și rezolvarea de probleme);
4. Competențe axiologice sau de valorizare (necesare pentru participarea activă și responsabilă la viața socială);
5. Competențe pentru managementul vieții personale și al evoluției în carieră;
6. Competențe antreprenoriale;
7. Competențe de expresie culturală;
8. Competențe de a învăța pe tot parcursul vieții.

Odată asumat sistemul competențelor cheie, se poate introduce maximă coerență în sistemul de învățământ. Curriculumul va fi derivat din aceste competențe, manualele vor fi evaluate în funcție de capacitatea lor de a promova aceste competențe, predarea profesorilor – de măsura în care le dezvoltă, iar elevii – în funcție de măsura în care au dobândit competențele menționate la niveluri specifice pentru fiecare ciclu de studiu. **Fiecare disciplină și proiectele interdisciplinare**

¹⁴ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18th December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning in Official Journal of the European Union / 30.12.2006.

¹⁵ Vezi raportul NPSE (2) pentru o metaanaliză a literaturii.

vor fi judecate nu prin cantitatea de informații pe care o transmit, ci prin contribuția la formarea competențelor menționate.

Al doilea principiu al reformei curriculare este *flexibilitatea*. Flexibilitatea se referă la împuternicirea școlii și a profesorilor de a decide ce discipline și, în interiorul disciplinelor, ce conținuturi vor fi oferite elevilor. Curriculumul național obligatoriu va stabili doar în proporție de 70-80% ce discipline (iar în interiorul disciplinelor – ce lecții) trebuie predate. Școala și profesorul vor decide pentru 20-30% din activitățile de predare: vor preda și alte discipline, vor extinde numărul de lecții la o anumită disciplină sau vor opta pentru consolidarea cunoștințelor și deprinderilor deja dobândite. Oferta școlară se va apropia mult mai mult de nevoile elevilor și ale comunității, iar școlile se vor putea diferenția prin oferta făcută elevilor. Se pun astfel bazele concurenței educaționale, a poziționării fiecărei școli pe piața de servicii educaționale. O ofertă competitivă va satisface o cerere mai mare, va atrage mai mulți elevi și, deci, mai multe resurse, banii publici urmând opțiunile elevilor. Dimpotrivă, o ofertă necompetitivă va duce la marginalizarea unei școli până la desființarea ei și preluarea infrastructurii sale de către o altă școală mai competitivă și mai relevantă pentru nevoile beneficiarilor.

Al treilea principiu al reformei curriculare se referă la *oameni*. Orice reformă curriculară care nu pregătește resurse umane (profesorii și directorii) pentru susținerea ei se oprește la poarta școlii. Reforma curriculară necesită, așadar, o masivă și urgentă formare a cadrelor didactice și a directorilor de școli. Ca să nu rămână înțepenii în vechile rutine, profesorii au nevoie de ghiduri pentru operaționalizarea competențelor în cadrul disciplinei lor, pentru predarea și evaluarea lor adecvată. Degeaba centrăm curriculumul pe competențe dacă profesorii nu vor ști cum să le implementeze în activitatea lor zilnică de predare, învățare și evaluare. Directorii și profesorii vor avea nevoie de instrumente pentru analiza nevoilor de învățare (ale elevilor și ale comunității locale) și de construcție a ofertei curriculare proprii.

Al patrulea principiu se referă la *digitalizarea curriculumului*. Trebuie să recunoaștem că tehnologiile digitale multimedia au schimbat fundamental modul în care mintea operează cu informația. Performanța depinde mult mai mult de capacitatea de a utiliza instrumentele de cunoaștere decât de activitatea cognitivă internă. Conținuturile curriculare trebuie concepute astfel încât să corespundă noilor atitudini și strategii mintale ale elevilor care trăiesc cotidian într-un univers multimedia și digitalizat. Nu putem să continuăm să prezentăm obiectele de cunoaștere în secolul al XXI-lea în același format ca în secolul al XIX-lea, fără să ne asumăm riscul de a devaloriza școala în ochii elevilor, care o vor vedea ca o instituție vetustă, desincronizată de modul în care se produce și se livrează cunoașterea în secolul al XXI-lea.

Ministerul Educației trebuie să creeze o Bibliotecă Virtuală multimedia care să acopere integral conținuturile care se predau elevilor și resursele de învățare necesare. Ea trebuie să fie cu acces liber și nelimitat pentru profesori și elevi, oriunde s-ar afla ei și în orice moment. Prin

exploatarea acestor resurse, toți își vor construi predarea sau învățarea adecvată nevoilor proprii. Toți vor putea să predea sau să învețe fără să se mai simtă limitați de resursele bibliotecilor școlare sau de manualele disponibile. Accesul la resursele de învățare și predare se va democratiza complet, iar dezavantajarea culturală a unora va avea sfârșit.

4. Accelerarea descentralizării și re poziționarea școlii în comunitate

Situația actuală. Sistemul de învățământ preuniversitar continuă să fie supracentralizat, aproape ca în vremea socialismului multilateral dezvoltat. Unitățile de învățământ nu au nicio competență în construcția propriului buget și nicio flexibilitate în execuția lui. Alocarea bugetului din așa-numitele „cote defalcate din TVA” se face total netransparent de către Ministerul Finanțelor Publice, pentru acoperirea costurilor, nu pentru atingerea unor ținte educaționale clare. Curriculumul la dispoziția școlii este cvasi-inexistent, iar flexibilitatea curriculumului disciplinelor – nulă. Școlile nu-și pot angaja propriul personal și nu-l pot concedia, chiar dacă este neperformant. Până și numirea unui director de școală se face printr-o decizie a Ministrului Educației. Școlile nu au niciun contract de performanță cu comunitățile care le finanțează și în fața cărora ar trebui să dea socoteală. Unitățile școlare își limitează misiunea la a-i învăța pe copiii comunității și nu se implică deloc în educația adulților, ca și cum nu am trăi într-o perioadă istorică în care învățarea permanentă face diferența. Activitatea școlii se limitează la orele de curs, iar copiii, între ultima oră de curs și venirea acasă a părinților, sunt lăsați la cheremul străzii. Școala nu stimulează participarea activă la viața comunității și responsabilitatea socială, pe care le pot dezvolta implicarea în programe comunitare, în activități de asistență socială, în grupuri de suport, de protecție a mediului etc.

Modalități de soluționare. Descentralizarea sistemului de învățământ nu duce lipsă de strategii – Guvernul a aprobat încă din 2005 *Strategia de descentralizare a învățământului* –, ci de acțiune hotărâtă. Este esențial ca descentralizarea să se realizeze imediat, acum când pentru educație se alocă un procent mult mai mare din PIB decât înainte. Surplusul de bani poate fi utilizat pentru compensarea unor disfuncții inerente; întârzierea descentralizării va face ca sistemul să devină și mai inert. Cel mai prost lucru este o infuzie masivă de bani într-un sistem de învățământ nereformat, neresponsabilizat prin descentralizare.

Descentralizarea nu este un scop în sine, ci este un mijloc pentru a crește calitatea, eficiența, relevanța și echitatea sistemului de învățământ. Și în momentul de față 73,3% din bugetul învățământului preuniversitar se desfășoară prin bugetele locale după o formulă total netransparentă a Ministerului Economiei și Finanțelor, care n-are nicio legătură cu țintele educaționale strategice. Rezumând numeroase studii, se poate spune că alocarea banilor nu se face pe baza obiectivelor educaționale, ci după criteriile total străine de educație, inducând astfel disparități majore în finanțarea școlilor¹⁶.

¹⁶ Herczynski J. (2006) *Education policy and budget allocation: effective use of limited resources in Romanian education.*; vezi și Ana Maria Sandi, Mariana Moarcas: *Romanian Human Development Program*. Knowledge Note. Education Sector.

Reușita procesului de descentralizare e condiționată de satisfacerea a trei cerințe pe care le considerăm fundamentale.

1. **Finanțarea per elev.** Toate costurile educării unui elev (de la salariul profesorilor la cheltuielile cu utilitățile, manualele școlare sau reparația școlilor) trebuie cuprinse într-o formulă transparentă. Formula va avea coeficienți de corecție în funcție de condițiile specifice (ex.: mediul rural, copii cu cerințe speciale, minorități) și de prioritățile unei autentice dezvoltări. Prin utilizarea unei astfel de formule, alocarea banilor publici va deveni transparentă, se va face în concordanță cu țintele educaționale strategice și orice cetățean va ști cât cheltuiește statul pentru educarea fiecărui copil, la orice nivel de școlarizare.
2. **Descentralizarea comprehensivă.** Descentralizarea trebuie să vizeze toate componentele ei: financiară, resurse umane și curriculum. Descentralizarea unei componente și menținerea centralizată a celorlalte pot induce tensiuni și disfuncții care să compromită tot procesul descentralizării. În urma unei descentralizări comprehensive, școala și consiliul local vor avea rolul esențial în: a) construcția și execuția bugetului, b) angajarea, concedierea, promovarea și salarizarea personalului, c) adaptarea curriculumului la nevoile elevilor și ale comunității.
3. **Respectarea standardelor de calitate.** Transferul deciziilor majore către școli și consiliile locale trebuie corelat strict cu îndeplinirea cerințelor privind calitatea. Orice alocare de resurse, mișcare de personal sau ofertă curriculară trebuie să se facă în slujba obiectivelor educaționale, nu a intereselor locale. Guvernul și Ministerul Educației vor trebui să elaboreze și să monitorizeze cu strictețe standardele și procedurile în baza cărora se iau deciziile ce intră în sfera descentralizării. Descentralizarea sistemului de învățământ are sens doar dacă este un mijloc pentru atingerea țăintelor educaționale strategice în orice comunitate, oriunde ar fi poziționată și oricare ar fi compoziția demografică sau de altă natură.

Descentralizarea oferă școlii oportunitatea de a-și recâștiga rolul central și poziția de prestigiu în cadrul comunității, dar aceasta implică și asumarea unor funcții noi.

Întâi, școala trebuie să se implice mai activ în educarea adulților și să funcționeze ca un **centru de educație permanentă**. Ea are infrastructura și resursele umane capabile să ofere servicii educaționale aplicative, de la cursuri de limbi străine la inițierea în utilizarea tehnologiei informației, educarea părinților, cunoștințe de economie aplicată sau programe de tipul „a doua șansă”. Resursele astfel obținute vor rămâne la nivelul școlii și vor fi folosite prioritar pentru recompensarea celor implicați în promovarea educației permanente.

În al doilea rând, **școala va trebui să-și extindă activitățile după orele de curs**, asigurând timp de 8 ore condiții de învățare, recreere, sport, supraveghere și protecția propriilor elevi. Ea va veni astfel în sprijinul părinților, va anticipa rezolvarea problemei sociale a unui excedent de peste 50.000 de profesori datorat declinului demografic și va contribui activ la reducerea

delicvenței juvenile. Această abordare implică anumite costuri (printre altele, presupune o arhitectură specifică a campusurilor școlare), dar lăsarea copiilor sub influența străzii costă mult mai mult.

În al treilea rând, școala va trebui **să stimuleze și să ghideze participarea activă a elevilor la viața comunității** prin implicarea lor în programe comunitare, activități de voluntariat, grupuri de suport, asistență socială, parteneriate cu ONG-uri. Școala însăși poate crea propriile ONG-uri dacă dorește să stimuleze antreprenoriatul social al elevilor. Măsura în care o școală va reuși să-și asume aceste noi funcții va deveni un indicator fundamental al capacității sale instituționale și un atu esențial pe piața de servicii educaționale. Nu mai putem concepe în secolul XXI o școală care își închide porțile după orele de curs, care se izolează pe sine și care-i văduvește pe elevi de participarea la rezolvarea problemelor comunității.

5. Reforma politicilor de resurse umane

Situația actuală. Analiza resurselor umane implicate în sistemul de învățământ relevă un tablou sumbru. Sistemul de salarizare foarte prost (în 2005, un profesor nou intrat în sistem avea 58,2% din salariul mediu brut pe economie și ajungea să-l depășească abia după obținerea gradului II și 40 de ani de muncă¹⁷) și scăderea prestigiului social al cadrului didactic au redus dramatic interesul pentru cariera didactică. Declinul demografic va determina apariția unui surplus de 50 000 de profesori, 80% dintre ei înregistrându-se în învățământul gimnazial și liceal. Universitățile oferă o foarte slabă pregătire inițială pentru cariera didactică, iar pregătirea continuă este superficială. Corpul profesoral s-a exprimat în spațiul public aproape exclusiv prin revendicări sindicale, nu prin inovații didactice sau inițiative de profesionalizare.

Modalități de soluționare. Resursele umane sunt factorul cheie al reformei educației; ele pot compromite totul sau pot salva totul. Pentru a avea o resursă umană de calitate în educație, următoarele măsuri sunt necesare și urgente:

1. **Creșterea substanțială a salarizării corelată cu creșterea pretențiilor față de prestația didactică.** Așa cum relevă un studiu al Băncii Mondiale, salariul mediu al unui profesor în țările OECD este de 1,31 din PIB/locuitor pe când în România este de doar 0.95 din PIB/locuitor. O creștere de 0,36 unități de PIB/locuitor este urgentă, dacă dorim să atragem resurse umane de calitate pentru cariera didactică și să avem performanțe cel puțin la nivelul mediei OECD. Altfel, cariera didactică va deveni o opțiune reziduală: decid să devină profesori doar cei care nu au o altă opțiune mai bună. Salarii mai mari înseamnă însă și muncă mai multă. Acum avem cel mai scurt an școlar din UE și cele mai puține ore de predare! Așadar, creșterea salariilor trebuie condiționată de creșterea cantității și calității prestației didactice.

¹⁷ Romania Education Policy Note, World Bank, 2007.

2. **Creșterea calității formării inițiale și continue.** Statul trebuie să impună standarde riguroase pentru cariera didactică. Menționăm câteva pe care le socotim foarte importante. Pot urma cursuri de formare în cariera didactică doar studenții integraliști; pot accede la definitivat doar cei care au media de licență minimum 7. Vor putea deveni profesori cu gradul II sau I doar cei care vor avea cel puțin masterat didactic. Cariera didactică nu se va încheia cu gradul I, ci vor fi identificate noi grade de excelență. Ministerul Educației va stabili standarde riguroase pentru furnizorii de formare inițială și continuă. El se va comporta ca principalul finanțator al cursurilor de formare și ca principalul angajator al absolvenților acestor cursuri, ca atare va finanța doar acele cursuri și acele instituții care respectă cerințele de calitate.
3. **Profesionalizarea carierei manageriale în învățământul preuniversitar.** Vor putea deveni manageri de școli sau inspectori doar cei care vor avea un masterat în managementul unităților școlare. Managementul educațional va deveni o carieră, nu o funcție temporară ocupată de un profesor.

6. Stimularea educației permanente prin măsuri concrete

Situația actuală. Rata de participare la educație pe tot parcursul vieții ne situează pe ultima poziție din Europa, cu o participare de doar 1,6% față de 10,8% media UE, ceea ce înseamnă că, în România, învățarea permanentă este mai degrabă o figură de stil sau opțiunea unei minorități conștiente de avantajul competitiv pe care ți-l dă o astfel de opțiune decât un aranjament instituțional, susținut de stat. Lipsește o cultură a învățării și a educației continue și nu avem o viziune integrată și coerentă despre toate formele de educație și formare profesională de care poate dispune un individ pe parcursul vieții. Nu avem mecanisme instituționale care să certifice și să valideze învățarea realizată în contexte informale și non-formale, deși construcția acestor mecanisme a intrat ferm pe agenda europeană. Nu există stimulente concrete pentru individ sau pentru angajatori care să motiveze participarea la învățare pe tot parcursul vieții, deși statul câștigă cu atât mai mult cu cât are o forță de muncă mai educată.

Modalități de soluționare. Prezentăm mai jos primele măsuri concrete pe care statul trebuie să le ia în considerare pentru a depăși momentul actual.

- 1) Inițierea unei **campanii media** pentru stimularea participării la educația permanentă și crearea unei culturi a învățării pe tot parcursul vieții. Statul trebuie să lanseze neîntârziat un **program de cofinanțare** până la 70% (procent echivalent celui admis de UE ca ajutor de stat pentru activități de cercetare-dezvoltare) a emisiunilor educaționale ale mediei private și publice.
- 2) **Elaborarea unei legi a educației permanente în România.** Legea trebuie să consacre educația permanentă ca prioritate a sistemului național de educație și să stabilească

aranjamentul instituțional care o susține. Legea trebuie să specifice și mecanismele prin care se certifică și se validează învățarea realizată în contexte non și in-formale. Spre exemplificare, un inginer care are licența în electronică, dar care, după terminarea facultății, a urmat câteva cursuri de IT și lucrează de mulți ani în industria IT cu excelente rezultate, trebuie să găsească în lege modalitatea prin care i se certifică și validează noile competențe dobândite, nu să rămână prizonierul unei diplome care nu mai are acoperire în ceea ce efectiv știe el să facă.

3) Constituirea unui cont bancar personal de educație pentru fiecare nou-născut din România. Statul ar urma să deschidă acest cont și să facă primul depozit de 500 de euro, urmând ca acest depozit să fie alimentat anual de către părinții copilului sau alte persoane fizice interesate în limita a 500 de euro anual, sumă care devine deductibilă din impozitul pe venit. Contul va putea fi utilizat de către titularul lui doar după împlinirea vârstei de 16 ani, în scopuri strict educaționale, precis determinate. Menționăm că propunerea noastră urmează strict logica unei propuneri similare făcută recent guvernului american de către National Center on Education and Economy, prezentată într-un raport binecunoscut: *Tough Choices, Tough Times* (2007). Complementar, se pot imagina diverse scheme de sprijinire fiscală a angajatorilor care manifestă o preocupare sistematică pentru perfecționarea profesională a angajaților.

4) Stimularea școlilor și universităților pentru a deveni centre de educație permanentă ale adulților. Orice școală, indiferent de comunitatea în care este localizată, trebuie să devină un centru de resurse multimedia pentru învățare. Personalul didactic ar urma să-și asume roluri de îndrumare a învățării individuale. Finanțarea unor astfel de activități se realizează din resurse publice, private și personale. Universitățile nu mai pot funcționa urmând o orientare strict elitistă. Programele de formare continuă sunt cu atât mai necesare în perspectiva declinului demografic.

II.2. Măsuri de modernizare a învățământului superior și a cercetării¹⁸

Documentul de față propune opt direcții mari de acțiune menite să modernizeze învățământul superior și cercetarea din România, în orizontul anului 2015. Ele vizează ambele componente: sistemul și instituțiile. Toate aceste acțiuni sunt subordonate unui obiectiv major: **realizarea aceluiași tip de învățământ superior care să facă din România un agent de referință în economia și societatea cunoașterii.**

¹⁸ Soluțiile propuse în această secțiune au la bază, în primul rând, documentele de lucru ale comisiei, precum și: *A test of leadership. Charting the future of US Higher Education*, US Department of Education, 2006; *America's Perfect Storm. Three forces changing our nation's future*, ETS Report, 2007; i, NCEE Report 2007. De asemenea, au fost consultate principalele documente ale Comisiei Europene: *Delivering on the modernization agenda for universities: education research and innovation* (May, 2006), *Mobilizing the brainpower of Europe: enabling higher education to make its full contribution to the Lisbon Strategy* (Nov. 2005)

1. Diferențierea universităților și concentrarea resurselor

Situația actuală. În momentul actual, mediul universitar românesc se caracterizează printr-o excesivă uniformizare și dispersie a resurselor.

Uniformizarea misiunii: toate universitățile din țară, publice sau private, consideră că sunt instituții de învățământ superior și cercetare. Simpla lectură a misiunii lor, aprobată de Senatele universităților respective și cuprinsă în Carta fiecărei universități, oferă dovada unei uniformizări totale, ca și cum în redactarea misiunii s-ar fi utilizat doar funcția *copy-paste*. Nici o universitate nu a avut curajul să se concentreze prioritar pe programe de masterat, doctorat sau post-doc și să devină astfel universitate de cercetare intensivă (*research intensive*). Nici o universitate nu a acceptat să-și lege misiunea de nevoile de forță de muncă și agenda comunității locale, deși foarte multe nu au decât o relevanță strict locală.

Uniformizarea finanțării. Finanțarea actuală se face uniform, indiferent de calitatea educației oferite sau a cercetării produse. O universitate de medicină, de pildă, cu un procent de reușită a absolvenților la examenul de rezidențiat de 70%, primește aceeași sumă per student echivalent, ca și o altă universitate de medicină cu un procent de 3% reușită la rezidențiat. O facultate de drept, care asigură 30-50% din cei admiși la Institutul Național de Magistratură, primește aceeași finanțare pe student echivalent ca și oricare altă facultate de drept care nu are niciun absolvent admis în INM. Exemplele pot fi multiplicat. Criteriile de calitate introduse de CNFIS se referă în proporție de 90% doar la input-uri, iar impactul lor asupra finanțării unui învățământ de calitate și competitiv este nesemnificativ.

Uniformizarea politicilor de resurse umane. Procedurile de angajare și promovare a cadrelor didactice sunt reglementate strict și uniform de Statutul personalului didactic, care intervine brutal în politicile de resurse umane din interiorul universităților. În plus, pentru posturile de conferențiar, profesor, profesor-conducător de doctorat, criteriile sunt unice (pe domenii) la nivel național și acordate în baza evaluării CNATDCU. Odată îndeplinite aceste criterii (care nu avantajează pe cei foarte buni, ci reprezintă compromisuri „în jos” între membrii comisiilor de evaluare), un profesor cu performanțe deosebite are aceeași legitimitate și valoare ca și unul care abia le-a satisfăcut (prin numeroase „echivalări” aberante instituite de CNATDCU).

Uniformizarea standardelor de calitate. Până la apariția Legii Asigurării Calității Educației, CNEAA s-a preocupat exclusiv de standardele de acreditare, adică cele minimale și de tip input pentru autorizarea și acreditarea universităților. Odată îndeplinite aceste standarde minimale, orice instituție de învățământ superior devenea o universitate echivalentă ca statut și legitimitate cu oricare alta. Nu s-au folosit standardele de referință, nu s-a operat cu standarde de excelență, nu s-a operat cu indicatori de proces și, mai ales, de output în evaluarea calității unei instituții sau a unui program de studiu.

La aceste tipuri de uniformizare am putea adăuga uniformizarea organizării interne a universităților, a strategiilor de predare și învățare și a grupurilor-țintă vizate etc.

Rezultatele catastrofale ale acestei abordări uniformizate se exprimă în performanțele foarte slabe ale sistemului de învățământ superior actual. Avem prea multe universități pentru prea puțini studenți, prea mulți profesori pentru un nivel slab al cercetării, prea mare dispersie a banilor publici indiferent de calitatea educației și nici un control al relației dintre cantitatea de bani publici investiți și calitatea rezultatelor obținute.

Modalități de soluționare. Crearea unui sistem de învățământ superior performant și a unor universități de nivel internațional necesită de urgență o schimbare de paradigmă: **de la uniformizare și dispersie la diferențiere și concentrare.**

În cele mai performante sisteme actuale de învățământ, diferențierea și concentrarea au apărut ca rezultat al evoluției naturale. În SUA, de pildă, din cele peste 4000 de instituții de învățământ superior, doar 3% sunt considerate *research-intensive*; doar 550 (13%) acordă doctorate, iar dintre acestea, numai 50 oferă peste 50% din doctorate. În Canada doar 109 universități acordă doctorate, iar 5 dintre ele acoperă peste 50% din programele de doctorat acreditate.

Pe de altă parte, acolo unde diferențierea și concentrarea nu au apărut ca rezultat al evoluției firești, se fac eforturi substanțiale pentru implementarea lor rapidă. Germania a lansat „inițiativa de excelență” pentru a identifica cele câteva universități de elită, *research-intensive*, pentru care este alocată o finanțare suplimentară de 2 miliarde de euro. China a decis să investească substanțial doar într-o sută dintre universitățile sale astfel încât acestea să devină de nivel mondial. În Rusia se finanțează în mod prioritar și cu sume mult mai mari, mai ales pentru cercetare, doar 40 de universități dintre cele peste 655 instituții de învățământ superior de stat, pentru a le face competitive global. Franța are inițiative similare de concentrare și diferențiere a sistemului, iar la nivel european s-au făcut pași importanți pe calea înființării Institutului European de Știință și Tehnologie.

Ca atare, date fiind situația actuală din învățământul superior românesc și tendințele actuale, **diferențierea sistemului și concentrarea resurselor** sunt o necesitate stringentă. Dacă nu realizăm acest lucru nu contăm în niciun clasament internațional și nu ne putem aștepta ca universitățile noastre să devină factori ai dezvoltării culturii, economiei și cunoașterii. Ele vor rămâne instituții de consum public și profit academic. Sunt puține șanse ca această diferențiere și concentrare să rezulte natural. *Legea consorțiilor universitare*, de pildă, care creează posibilitatea concentrării resurselor, a fost fie ignorată, fie criticată de actualele echipe de conducere a universităților. Rezultă că această mișcare de diferențiere și concentrare a resurselor, esențială pentru un sistem universitar competitiv, trebuie făcută de sus în jos, printr-o decizie a Guvernului. Principalele acțiuni ce trebuie întreprinse sunt menționate mai jos:

- (1) Gruparea în 4 categorii, în funcție de activitatea dominantă și tipurile de programe de studii acreditate, a tuturor instituțiilor de învățământ superior:

- a) de cercetare intensivă (licență + masterat + doctorat + post – doc, cu accent pe programele graduale și post-graduale),
 - b) de educație și cercetare (licență + masterat),
 - c) de educație (licență),
 - d) vocaționale (institutele militare, de artă, de muzică, de educație fizică și sport).
- (2) Stabilirea unei ierarhizări a universităților și a programelor de studii, prin consultarea Consiliului Național al Rectorilor cu o agenție (inter)națională.
 - (3) Crearea unui Institut de cercetare, inovare și studii avansate în științe și tehnologie care să grupeze elitele de cercetare din țară și din diaspora. Proiectul unui astfel de institut este prezentat în detaliu într-unul dintre documentele elaborate de comisie.
 - (4) Diferențierea universităților și a programelor de studii prin utilizarea standardelor de referință și de excelență de către ARACIS.
 - (5) Diferențierea și clasificarea în interiorul universităților a departamentelor pe 3 sau 5 niveluri de performanță, după modelul britanic.

2. Reforma politicilor privind resursele umane

Resursele umane sunt primul factor în excelența unei universități. Fără resurse umane de calitate, viziunea strategică a top-managementului sau baza materială a unei universități nu valorează nimic. Într-o economie a cunoașterii, unde expertiza din mintea angajaților face oricând diferența, e datoria esențială a sistemului și a fiecărei universități de a asigura recrutarea, retenția, motivarea și dezvoltarea resurselor umane de calitate.

Situația actuală. Politicile de resurse umane promovate la nivel de sistem și la nivel de instituții de învățământ superior sunt nesatisfăcătoare și vetuste. Conducerile universităților sunt primele responsabile de deteriorarea masivă a resurselor umane din universități, în condițiile în care, după 1989, universitățile au avut posibilitatea să-și selecteze resurse umane de cea mai bună calitate, fără niciun fel de intervenție din partea vreunui factor politic sau a ministerului. Cu excepția unor insule izolate de excelență, datorate mai degrabă meritelor personale decât politicilor instituționale, calitatea personalului de predare și cercetare din universități este la un nivel foarte scăzut. Nepotismul, clonarea imposturii pe criterii de „gașcă”, corupția sunt fenomene comune în universitățile românești.

Modalități de soluționare. Principalele măsuri menite să optimizeze utilizarea resurselor umane sunt prezentate mai jos:

- 1) **Autonomie universitară completă în definirea normei didactice și de cercetare.** În acest fel, universitățile care se vor orienta spre cercetare vor defini norma cu mai puține ore de predare și mai multe de cercetare; dimpotrivă, cele orientate spre educație vor tinde

spre o definire a normei mai degrabă prin sarcinile de predare. Nu vom mai avea norme definite uniform, ci în funcție de misiunea asumată a universităților.

2) **Întărirea intrării în sistem** (triplarea suportului financiar pentru doctoranzi, post-doctoranzi și cercetătorii debutanți astfel încât tinerii să fie motivați să urmeze cariera de cercetare).

3) **Dublarea burselor studenților care studiază în domeniile științe și tehnologie.**

4) **Simplificarea ierarhiei didactice** (trei grade didactice - cu eliminarea poziției de lector sau șef de lucrări), înlăturarea oricăror criterii de vechime privind pozițiile didactice și autonomia universităților de a-și negocia pachetul financiar cu angajatul.

5) **Desființarea CNATDCU**, autonomie și responsabilizarea totală a universităților pentru politica de recrutare și promovare a resurselor umane.

6) **Portabilitatea granturilor.** Aplicarea la competițiile pentru granturi se va face direct de către cercetător, în baza libertății academice, aprobarea universității rezumându-se la angajamentul ofertei de facilități pentru cercetător. Grantul revine cercetătorului, iar acesta îl gestionează în conformitate cu legislația în vigoare (finanțare centrată pe cercetător, nu pe instituție). Transferul sau mutarea cercetătorului la o altă universitate înseamnă automat și mutarea/transferul grantului la universitatea respectivă. Centrarea granturilor pe cercetător și portabilitatea lor va spori puterea de negociere a cercetătorilor și va constitui un factor important de dezvoltare și inovare instituțională. Rectorii vor fi obligați să asculte și să respecte punctul de vedere al celor mai buni cercetători pe care îi are universitatea.

7) **Instituirea unui cod de deontologie profesională** care să ofere o bază pentru identificarea, analiza și sancționarea conflictelor de interese, incompatibilităților, precum și a altor abateri de la normativitatea morală academică.

3. Modernizarea managementului și conducerii universităților

Situația actuală. Sistemul colegial de conducere din universitățile românești s-a dovedit adesea falimentar, încurajând impostura și uniformitatea. Conform multor analize, inclusiv europene, acest sistem e primul responsabil de performanțele slabe obținute de universități în activitățile de bază: cercetare, inovare, educație. Reglementarea prin actuala lege a învățământului a structurii interne a universităților este contra-productivă și uniformizantă.

Există o tendință clară pe plan internațional de înlocuire a sistemului colegial cu sistemul managerial, similar celui corporatist. Cele mai performante universități din lume operează după sistemul managerial, în care top-managementul și *middle-managementul* (decanii) sunt rezultatul unor procese de recrutare sau selecție, nu al unor alegeri colegiale.

Modalități de soluționare. Principalele modalități de depășire a situației actuale sunt listate mai jos:

1) **Înlocuirea sistemului colegial cu cel managerial (corporatist) în conducerea și managementul universităților** trebuie făcută de urgență printr-o nouă lege a învățământului superior.

2) **Structurile și organizarea internă a universităților trebuie să intre complet în sfera autonomiei universitare.** Aplatizarea structurilor (reducerea nivelurilor de decizie la maximum trei: departament – facultate – instituție) și reducerea birocrăției universitare trebuie încurajate prin toate mijloacele legale.

3) **Înființarea unui centru național de pregătire a managerilor din învățământul superior** printr-o inițiativă conjugată a Ministerului Educației și a Consiliului Național al Rectorilor.

4. Finanțarea diferențiată și flexibilă

Situația actuală. Finanțarea învățământului superior din fonduri publice se apropie de 1% din PIB. Trebuie subliniat însă că, odată cu intrarea României în UE, accesul unei universități la surse substanțiale de finanțare (surse comunitare) e limitat numai de propria sa incompetență.

Pe de altă parte, banii publici, atâția câți sunt, se acordă anual, în principal per student echivalent, în baza unui contract între universitățile publice și ministerul de profil. Nu se face finanțarea în funcție de calitatea *outputului* (calitatea absolvenților, calitatea cercetării), iar sistemul de finanțare stimulează mediocritatea (trebuie să ai cât mai mulți studenți, cu orice preț, chiar al deteriorării calității, dacă vrei să ai mai mulți bani). La competiție cu universitățile private, universitățile publice au ajuns să solicite taxe incredibil de mici de la studenții non-bugetați, ceea ce înseamnă fie că aceste taxe pot într-adevăr acoperi costurile de studii, fie că banii obținuți pentru studenții bugetați sunt folosiți pentru subvenționarea mascată a studenților cu taxă. Finanțarea din bani publici se face anual, ceea ce îngreunează realizarea unor investiții strategice. În afară de taxele studenților, fondurile private atrase de către universități sunt nesemnificative.

Modalități de soluționare. Dintre măsurile necesare pentru optimizarea finanțării universităților, următoarele cinci ni se par a fi cele mai importante.

1) **Finanțarea programelor de studiu, nu a studenților echivalenți.** Statul va compara costurile unui program de studiu la diverse universități care îl propun și va stabili un cost mediu/program/student. Statul va acoperi apoi din banii publici doar acest cost mediu, iar universitățile publice vor fi obligate să practice taxe de studiu la nivelul costurilor proprii. Banii venind pe cost mediu per program, universitățile vor avea posibilitatea să-i gestioneze mult mai flexibil, fie acoperind integral costurile de studiu pentru un număr mai mic de studenți, fie acoperind parțial costurile unui număr mai mare. Universitățile care vor avea costuri reale sub costul mediu vor fi avantajate, primind sumele în funcție de costurile medii, nu de numărul de studenți sau de costurile proprii.

2) **Diversificarea fondurilor publice de finanțare** pentru a susține diferențierea sistemului și concentrarea resurselor în funcție de calitate.

3) **Finanțarea multianuală, pe cicluri de studii**, astfel încât universitățile să poată angaja investiții strategice, iar evaluarea studenților să se facă riguros, fără teama că se vor pierde finanțările asociate unui student care nu a promovat examenele.

4) **Încurajarea universităților să acceseze fonduri pentru cercetare de la firme private.**

5) **Introducerea unui sistem riguros de evaluare a responsabilității universităților în gestionarea fondurilor publice**, astfel încât creșterea autonomiei să se asocieze strict cu creșterea responsabilității publice.

5. Constituirea Cadrului Național al Calificărilor

Situația actuală. În momentul de față, România nu are un cadru și un registru național al calificărilor pentru învățământul superior. Aceasta face ca universitățile să ofere multe specializări care nu se finalizează într-o calificare relevantă pentru piața muncii. Mai mult, curriculumul pe care îl oferă studenților este mai degrabă rezultatul relațiilor de putere din interiorul universităților și al departamentelor, decât ruta cea mai bună de a obține o calificare adecvată.

Uniunea Europeană a elaborat, de curând, un Cadru European al Calificărilor (EQF), care definește calificările în termeni de rezultate ale învățării, pe baza căruia se pot elabora structurile naționale de calificări. Constituirea unui cadru național pornind de la cel european devine o necesitate, dacă dorim să compatibilizăm pregătirea resursei umane din România cu ceea ce se întâmplă în interiorul Uniunii.

Modalități de soluționare.

1) Definirea **cadrului național și a Registrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior** printr-o conlucrare tripartită: universități+ asociații profesionale+angajatori relevanți.

2) Considerarea concordanței dintre **definiția calificării și curriculumul universitar** ca indicator fundamental în evaluarea calității programelor de studii de către ARACIS.

6. Promovarea culturii antreprenoriale în învățământul superior

Situația actuală. Există o foarte slabă cultură antreprenorială în universitățile românești. De cele mai multe ori, aceasta ia forma unei oferte tot mai variate de programe de studii, la un nivel de taxare tot mai scăzut, cu consecințe nefaste atât asupra calității educației, cât și asupra poziționării absolvenților pe piața forței de muncă. Organizarea internă a universităților pe discipline și departamente, nu pe proiecte relevante, este un obstacol major în promovarea antreprenoriatului și a intraprenoriatului. Antreprenoriatul înțeles ca transfer tehnologic, ca dezvoltare și inovare este aproape inexistent, iar mentalitatea dominantă din universități este non sau anti-antreprenorială. Este evident că o universitate trebuie să se afle în slujba binelui public. Este, iarăși, evident că asumarea unei strategii antreprenoriale nu este o

obligație pentru fiecare universitate. Este însă în interesul comunității și al cetățeanului ca universitatea să contribuie la creșterea competitivității economice și la o dezvoltare durabilă.

Modalități de soluționare.

1) **Dezvoltarea periferiei antreprenoriale a universităților** (*spin-off companies*, incubatoare de afaceri) prin care acestea să realizeze mult mai ușor transferul tehnologic și cognitiv.

2) **Promovarea organizării matriceale a universităților** pe departamente, dar și pe proiecte relevante, trans-departamental, cu autonomie în gestionarea resurselor.

3) Corelarea sistemelor individuale și instituționale de recompensare cu **reușitele antreprenoriale-intraprenoriale** ale personalului universităților.

4) **Constituirea unui capital de risc**, gestionat de o bancă selectată de către stat pentru finanțarea activităților de dezvoltare-inovare și transfer tehnologic.

7. Instituirea unui sistem de indicatori de referință pentru învățământul superior.

Situația actuală. În momentul de față, nici la nivel de sistem, nici la nivel de instituții de învățământ superior nu avem niciun set de indicatori de referință, consfințit printr-un document oficial, care să măsoare eficiența și calitatea proceselor din învățământul superior în mod comparativ cu cele din alte instituții din țară și străinătate. În consecință, nu avem o măsurare a stării actuale și nu putem face transparentă diferența de performanță dintre instituții. Nu se poate aprecia obiectiv impactul unei politici și nu se pot stabili ținte precise pe care sistemul trebuie să le atingă într-o anumită perioadă de timp. Fiecare instituție se consideră și se prezintă să fie ceea ce alții așteaptă a fi și nu ceea ce efectiv și comparativ este. În lipsa unor indicatori, mediocritatea poate coabita cu excelența pentru că diferențele sunt estompate.

Modalități de soluționare. Trebuie instituit printr-un act normativ (hotărâre de guvern urmată de ordin de ministru), la propunerea Ministerului și a ARACIS, acel sistem de indicatori corelați, atât la nivel de sistem, cât și la nivel de instituție, prin care să se măsoare transparent performanțele. Prezentarea publică periodică a valorii acestor indicatori devine o obligație a fiecărei universități publice sau private din România, precum și a ARACIS și a Ministerului Educației.

O parte dintre indicatori va fi cea utilizată de UE pentru urmărirea modului de implementare a Strategiei Lisabona. O altă parte va viza alte aspecte necesare pentru a face transparentă eficiența sistemului și instituțiilor românești (ex. numărul de brevete, numărul de articole ISI sau BDI per personal de predare-cercetare, valoarea fondurilor private atrase pentru activități de cercetare-dezvoltare-inovare, poziționarea în clasamentele internaționale gen Shanghai, procentul de absolvenți angajați în domeniul specialității de studiu la 2 ani de la absolvire, evaluări ale studenților, angajatorilor etc.).

8. Reorganizarea sistemului de cercetare

Situația actuală. Singurele fapte îmbucurătoare din cercetarea românească actuală se referă la creșterea substanțială a fondurilor alocate activităților de CDI, lansarea PNCDI II și a Programului de Cercetare de Excelență. Din păcate, performanțele cercetării noastre sunt extrem de slabe, așa cum am arătat la începutul raportului. Evaluarea granturilor se face adesea de către evaluatori fără performanțe științifice, iar administrarea cercetării e făcută, în mare parte, de persoane interesate în promovarea unor interese de grup, în dauna valorii științifice. Se practică tot felul de „echivalări”, astfel încât până la urmă publicații românești fără valoare ajung să fie asimilate unor publicații ISI. Fondurile private atrase în cercetare sunt nesemnificative, ca și capacitatea universităților de a răspunde prin cercetări relevante la solicitările industriei sau ale instituțiilor publice.

Modalități de soluționare. Rezumăm principalele soluții de reorganizare a cercetării, elaborate de către comisie în câteva documente de lucru. Ele se adaugă unor măsuri deja propuse în secțiunile anterioare, referitoare la portabilitatea granturilor și crearea Institutului de Cercetare, Inovare și Studii Avansate pentru concentrarea elitei științifice din țară și din diaspora.

1) Evaluarea performanțelor și granturilor de cercetare numai de către **cercetători cu rezultate științifice relevante internațional**, exclusiv pe baza unor criterii de performanță internațională și abandonarea completă a practicilor de „echivalare”. Trebuie încurajată atragerea unor instituții cu reputație internațională în evaluarea proiectelor și a performanțelor de cercetare.

2) Reorganizarea sistemului de administrare a cercetării-dezvoltării în **două agenții naționale și un Consiliu Național de Politica Științei**, după modele validate internațional.

3) Aplicarea unor **stimulente fiscale** și crearea unui mecanism prin care firmele private să poată dona 2% din impozitul pe profit pentru o instituție publică de cercetare sau privată non-profit, după modelul prin care persoanele fizice pot dona 2% din impozitul pe veniturile proprii.

4) Reducerea fragmentării sistemului de CDI prin **reorganizarea institutelor de cercetare neperformante**. Patrimoniul instituțiilor publice de CDI falimentare nu trebuie privatizat decât dacă nicio instituție publică de CDI nu și-a exprimat intenția de a prelua respectivul patrimoniu, într-un interval de 6 luni de la anunțul public al disponibilității pentru preluare.

5) Împiedicarea accesului la fonduri publice de cercetare a tuturor persoanelor dovedite că au încălcat grav **codul de deontologie profesională**, precum și a celor care au gestionat ineficient fondurile de cercetare.

6) **Transparența totală** a finanțării din fonduri publice a activităților de CDI și **responsabilitatea publică** a directorului de proiect pentru rezultatele proiectului, concomitent cu reducerea birocrăției în derularea granturilor de cercetare.

III. CONCLUZII

Comisia consideră că sistemul de învățământ are grave probleme de eficiență, echitate, relevanță și calitate.

Cu câteva excepții, învățământul universitar și cercetarea din România au performanțe foarte slabe.

Nu există o cultură și stimulente pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

Pe scurt, **sistemul de educație și cercetare actual nu este capabil să susțină o Românie prosperă și competitivă în economia cunoașterii.**

Dacă nu ne reconstruim rapid sistemul de educație și cercetare ne subminăm propriul viitor și vom fi iarăși spectatori pasivi ai istoriei care se face în altă parte.

Comisia propune un set de soluții concrete pentru a construi **o Românie a educației, o Românie a cercetării**, pe baza unor restructurări radicale.

Implementarea acestor soluții nu reclamă cheltuieli suplimentare alocațiilor bugetare preconizate (minimum 6% din PIB), ci utilizarea lor și a fondurilor europene cu maximă eficiență.

Acțiunile legislative, elaborarea unor programe sectoriale, asumarea responsabilităților și a calendarului de realizare a acestor măsuri se pot face de îndată ce marile opțiuni au fost acceptate.

Comisia face un apel către toți factorii responsabili ca, în baza unor discuții raționale, să ajungă la un acord fundamental, un adevărat **pact național pentru educație și cercetare.**

Pe această bază, măsurile de reconstrucție au șansa să nu mai fie sincopate la fiecare schimbare de guvern sau la fiecare ciclu electoral.

Altfel, viitorul nu ne va ierta.

ANEXA 1 – Lista documentelor de lucru

Membrii comisiei au participat la elaborarea a două categorii de documente de lucru:

a) documente elaborate pe parcursul activității comisiei:

1. Cercetarea, dezvoltarea, inovarea românească în perioada post-aderare; viziune și strategie (R. Florian, D. David, D. Ciuparu, P. Frangopol, D. Banabic, T. Luchian),
2. Sugestii de reglementări și schimbări legislative pentru domeniul CDI (R. Florian, D. David, D. Ciuparu, P. Frangopol, D. Banabic, T. Luchian),
3. Strategia de dezvoltare a resurselor umane din domeniul educației (R. Iucu),
4. Argumente pentru o strategie integrată a educației permanente în România (IȘE),
5. Strategia de modernizare a învățământului superior – orizont 2015 (M. Miclea, L. Vlăsceanu),
6. Măsuri de reformă a învățământului preuniversitar (M. Miclea),
7. Inițierea și organizarea Institutului de Cercetare, Inovare și Studii Avansate (M. Miclea, L. Vlăsceanu, D. Funeriu),
8. Proiect de Cod de Conduită pentru personalul din instituțiile de învățământ superior (D. Ciuparu, D. David, R. Florian, D. Funeriu).

b) documente cuprinse în Raportul NPSE (Nevoi și Priorități de Schimbare Educațională în România – fundament al dezvoltării și modernizării învățământului preuniversitar. Coord. proiect: conf. univ. dr. Doina Olga Ștefănescu; coordonare științifică: M. Miclea, L. Vlăsceanu, D. Potolea, C. Bârzea, C. P. Petrescu). Proiectul a fost inițiat și finanțat în cadrul planului sectorial al Ministerului Educației și Cercetării, în perioada oct. 2006 – mai 2007 și a fost predat beneficiarului.

NPSE (1): Sistemul de învățământ în România în perioada 2001-2006. Posibile structuri. Grup de lucru: C. Bârzea (coord.), C. P. Petrescu, L. Preoteasa, L. Sarivan, M. Singer, M. Șerban, A. F. Tacea.

NPSE (2): Cadru de referință privind construcția curriculumului național; unele aplicații. Grup de lucru: D. Potolea (coord.), M. Cerkez, L. Ciolan, L. Sarivan, M. Singer, M. Șerban, A. F. Tacea.

NPSE (3): Prefigurarea profilului dezirabil al educației timpurii în România. Grup de lucru: M. Miclea (coord.), C. Angheliescu, O. Benga, C. Lică, D. Ionescu, M. Ionescu.

NPSE (4): Percepțiile și atitudinile cadrelor didactice, ale elevilor, ale părinților și ale altor agenți educaționali referitoare la curriculumul național aplicat. Aspecte cantitative și calitative. Grup de lucru: C. Pârvulescu (coord.), M. Pieleanu, A. Stoica, A. Muntean, B. Voicu, M. Păunescu, M. Precupețu, R. Nahorniac.